

KÖNYVRŐL KÖNYVRE

Gyönyör és kín az emberen túl

Ladik Katalin legújabb verseskötetének a címe, akárcsak a szerző által a kötet élére írt rövid bevezető, szép és minden ízében költői képet fogalmaz meg: a víznek emlékezete van. A figyelmes olvasónak azonban szemet szűrhat, hogy ez a kijelentés nemcsak metaforikusan érthető, hanem ez az egyik legszelesebb körben használt alternatív orvoslási módszer alaptézise is. A homeopátia szerint ugyanis a víz elraktározza a benne egyszer feloldott anyagok emlékezetét, és ezek hatásait később akármilyen hígítás mellett is ki lehet használni. Sokáig nem volt konszenzus a módszer megítélését illetően, mostanában viszont a sajtóhírek szerint a hivatalos orvostudomány képviselői egyre többször mutatnak rá hatástalanságára, sőt annak veszélyét is hangsúlyozzák, ha valaki a hagyományos gyógymódok helyett fordul a homeopátiához. Ha a víz emlékezetén alapuló gyógymód eleve tudományosan igazolhatatlan képtelenségen alapul, hatásosságát pedig empirikusan nem lehet igazolni, akkor használata szembemegy mindazzal, amit a modern tudomány megszületése és a felvilágosodás óta tudásnak nevezhetünk. Ezotéria és művészet viszonya amúgy is meglehetősen terhelt: keleti filozófiák felvizezésével és nyugati életmódguruk olcsó álbölcsességeivel sok könyvet lehet eladni, némelyikük a megtévesztésig hasonlít a szépirodalomra.

Ladik Katalin kötetének olvasásához ezeken a problémákon kell tehát túltennünk magunkat. Ehhez értékes támpontot kapunk a szerző korábbi, vegyes műfajú kötetéből, az *Élhetek az arcodon?* című önéletrajzi fikcióból. Ebben olvasható egy érdekes naplójegyzet, amelyben Ladik az indiai és más keleti filozófiákhoz való viszonyáról vall, és egy ponton William Blake-et, a rokontalan angol zsenit is bekapcsolja gondolatmenetébe. Itt válik érthetővé, hogy mi a valódi mélysége az ezoterikusnak ható tartalmak felé való fordulásnak. Blake a newtoni, mechanikus világkép ellenségeként közelített a misztikához, sőt a gnoszticizmushoz, ami különösen főművén, a *Menny és pokol házasságán* látszik. A probléma ugyanis, amelyet a modern tudományos világkép ránk zúdított, kétségtelenül komoly: a tudományban megjelenő fizikai világ elméletileg tökéletesen megmagyarázhatóvá vált – még ha tudásunknak mindig is lesznek gyakorlati korlátai –, ugyanakkor ez a tudomány már nem képes a kozmosz leírásával választ adni az embert foglalkoztató végső kérdésekre. Ezt az elgépiesedett világot kell – ha máshogy nem megy – költészettel átlelkésíteni. Ezt teszi Ladik Katalin könyve is.

Ezért jellemzi verseit a testi-lelki fájdalmak és gyönyörök kozmikussá növelése, valamint az a sajátosan női tapasztalatból táplálkozó erotika, amelyet vele kapcsolatban gyakran emlegetnek. Ladik univerzumának tényleg van lelke, de az nem a Logosz, nem az emberi fül számára ismerősen csengő ige. Ez a világ embertelen, ezért félelmetes. *A víz tanított meg rá* című versben olvassuk: „– Megtanított arra, hogy ne álljak ellen a víznek, / hogyan adjam át magam, és hagyjam, hogy vezessen. / Ez volt a sorsom, hogy ilyen félelmetes legyek – / Elhallgatott és belém költözött. / – Te sem vagy ember – mondta.” Am ez a félelmetesség és embertelenség – nem lehet elégszer hangsúlyozni – nem fosztja meg a világot minden olyan jelentésétől, amely az ember számára saját morális, spirituális vagy ontológiai helyét illetően értelmessé teszi. Ellenkezőleg: Ladiknak a dadából és a szürrealizmusból táplálkozó költészete jelentések, képzettársítások sokaságával ruházza fel a kozmoszt, és elsősorban a kötetben főszerepet játszó őselemet, a vizet. E költészetfelfogásnak megvannak a maga veszélyei. Az ezoterikus szókinccs megújítása ugyanis nagyon nehéz, és az egyszer már gyanúba fogott szavakat nehéz tisztára mosni. A kötetet olvasva különösen szemet szúrnak az olyan kifejezések, mint „asztrál test” (*Fehér, halálos áramlás*), „a Vízöntő-kor hajnalán”, sőt „Küldetése: 666” (mindkettő a *Fekete csillagok kútja* c. versből). Szürkébbre sikerült versek persze minden kötetben vannak, de ha nem hivalkodnának bennük ezek az elkoptatott közhelyek, nem lenne ilyen feltűnő a szövegek viszonylagos gyengesége a kötet csúcspontjaihoz képest. Mert szerencsére vannak csúcspontok is, sőt. Ladiknak szinte mindig sikerül a „víz emlékezetét”, a mechanikus világképet elutasító, organikus kozmoszt valódi tartalommal megtölteni. Ez a fenti, borzasztóan terhelt fogalmakkal nem megy, annál inkább a Ladikra jellemző szürrealista, tudattalan tartalmakkal operáló képalkotás, amely a halál, a testi szerelem képzeletével játszva lezárhatatlan értelmezési folyamatot vált ki. A kötet szembeszökő témája a halál, amely mint a személyiség feloldódásának végleges pillanata a szexuális élményvilággal is szoros metaforikus kapcsolatban áll. És persze sajátos esztétikummal bír. A halál tradicionálisnak mondható költői kapcsolata a szerelemmel és a szépséggel Ladiknál nem az elkerülhetetlen végzet esztétikai kozmetikázását jelenti. Erről vall a *Tenger, senki* című vers is: „Ez a derű nem játszadozás a szakadék szélén. /Ez a szépség magába fogadja a halál sugárzását.” Ladik másképpen száll szembe a halál gondolatával: visszatérő motívuma az örök jelen, az elmúlás és az emlékezés dialektikájával a jelenlét extázisát szegezi szembe.

Természetesen mind a hátborzongatóan gyönyörű soroknak, mind az olykor zavarónak ható ezoterikus referenciáknak komoly művelődéstörténeti beágyazottsága van, ahogy a keleti filozófiák, a meditáció, az extázis és a tudatmódosítás iránti kereslet, az érzéki tapasztalatok felszabadítása mögött is egykor komoly elméleti megfontolások álltak, vagyis jellemzően a XX. század második felének baloldali és újbaloldali javaslatai. E

nélkül a szellemi közeg nélkül Ladik Katalin költészete és multimedialis performanszművészete is érthetetlen lenne. Ám a kötet olvasását segítő kulturális támpontokat érdekes módon nem a neoavantgárd vagy a tágabb értelemben vett '68-as nagy forradalmi kísérlet hívószavainak – lásd „Vízöntő-kor” – köszönhetjük, hanem a hagyományosabbnak mondható költői előképeket, szerepfelfogásokat felidéző verseknek. Persze Ladik Katalin régi olvasói nem lepődnek meg azon, hogy kimondva is a könyv egyik legfontosabb inspirálója az emberen túli szépségek nagy tudója, Weöres Sándor. Az ő verseit használja fel a *Hárman vagyunk, ha egymagam vagyok* című szöveg. De vannak a kötetben más hommage-versek is. A *Mint galambok csókja, hangtalan* című vers Babits Mihály kínban fogant költészetének állít emléket, a *Fénybelövés* pedig Csokonai egyik filozofikus versét, *A lélek halhatatlansága* című költeményt gondolja tovább.

Ladik Katalin érett versei a hagyományos szövegköltészetet képviselik. Ez azért érdekes, mert Ladik poétikáját a performanszok, a happenin-gek és a hangkölteményeket kontextusa nélkül csak részlegesen lehetett értelmezni. Verseskötetei időnként legfeljebb csak dokumentálni tudták a hangkölteményeket és a performanszokat, magát a művet azonban, amely egyszeri volt, és csak az előadásban élt, nem tudták visszaadni. Ezt a problémát Bodor Béla vetette fel a költőnek *A négydimenziós ablak* című gyűjteményes kötetéről írott recenziójában (Alföld, 1998. december). A kritikus azt is fájtalta, hogy a kötet nem reprodukálta azokat a tipográfiai, képzőművészeti sajátosságokat, amelyek művészi könyvtárggyá tették Ladik számos, főleg 1990 előtt megjelent kötetét. Ezek a jellegzetességek a szöveggel interakcióba léptek, és a versek értelmezése olykor lehetetlen lett volna az eredeti tipográfia figyelembevétel nélkül. *A parázna söprű* című kétnyelvű kötet szerb és magyar felét egymásra csukva egy meztelen férfi és nő fényképe simult egymáshoz. *A víz emlékezetével* Ladik újra kísérletet tesz arra, hogy könyvművészeti tárgyként is értelmezhető kötetet tegyen az olvasó elé. Az oldalak háttére vízben elázott papírlapokat utánoz. A szövegek azonban autonóm egységek, nem szorulnak rá a könyvre mint tárgyra, sem pedig elszavalásuk eredeti körülményeire. Ettől azonban még tipikus Ladik-versek maradnak, amelyekben felismerhetők azok a témák és költészeti eljárások, amelyek a szerzőt mindig is foglalkoztatták. Kozmikus léptékű víziója nem fullad üres nagyotmondásba, versei szinte végig egyforma intenzitással izzanak. Bár megnevezi költőelődeit – s ezzel részben meg is lepi olvasóját –, Ladik Katalin azzal tüntet, hogy nem követ trendeket, végig önanonoz marad. A kísérletezés helyett az összegzés könyve lett az új kötet. Szerzője nem akar mindenáron sem kibújni irodalmi hatások és divatok alól, sem az irodalmi beszédmód határait feszegetni. Hangja mégis összetéveszthetetlen.

(Ladik Katalin, *A víz emlékezete*, Budapest, Kalligram, 2016)

Förköli Gábor